

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сутнісною характеристикою життя у сучасному світі стали швидкі зміни. Прискорення темпів соціальної динаміки, перетворення старих і виникнення нових соціальних структур, трансформація соціальних ідеалів і цінностей неминуче задають нові параметри перебігусоціалізації, ставлячи до її суб'єкта підвищені вимоги щодо формування нових моделей соціальної поведінки, конструювання системи цінностей та індивідуальних особистісних структур.

У зв'язку з цим об'єктивно необхідною стає потреба і в особистісних трансформаціях, передусім, у напрямі досягнення гнучкості, сформованості творчих якостей.

Дослідження взаємозв'язку між творчим потенціалом, творчим мисленням і творчим процесом – з одного боку, і взаємодіями, що складаються між соціокультурною системою й особистістю, – з іншого, сприяє розумінню творчої сутності людини, її перетворювальної, інноваційної діяльності.

Соціальні зміни створюють різноманітні перепони на шляху особистості або ж навпаки стимулюють її до кардинальних змін, гнучких перевтілень із збереженням власної гідності і власних творчих переконань. Творчість виступає своєрідним механізмом адаптації особистості до соціальних змін. Людина повинна не просто вміти адаптуватися до нової ситуації але й бути спроможною змінити її, змінюючись, розвиваючись при цьому сама.

Зазначено, що провідні психологічні концепції і моделі соціалізації особистості сформувались зарубіжними і вітчизняними вченими у руслі трьох основних підходів: *культурантропології* (Ф. Боас, В. Малиновський, М. Мід та ін.), *соціології* (Дж. Дьюї, Е. Дюркгайм, В. Кукартц та ін.) і *психології* (Г. М. Андрєєва, Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, Л. Колберг, А. Маслоу, В. В. Москаленко, Г. Олпорт, Ж. П'яже, К. Роджерс, Дж. Роттер, З. Фройд, В. Т. Ціба та ін.) [10].

Аналіз основних підходів до проблем творчого мислення показав, що поняття *«творче мислення»* виступає синонімом *продуктивного, креативного, латерального, конструктивного, евристичного мислення* (Г. Айзенк, Г. Алдер, Д. Б. Богоявленська, Е. де Боно, А. Б. Брушлінський, Ф. Вільямс, Дж. Гілфорд, Л. Я. Дорфман, Л. Б. Єрмолаєва-Томіна, З. І. Калмикова, В. В. Клименко, Н. Коган, О. І. Кульчицька, О. М. Матюшкін, В. О. Моляко, В. В. Рагозіна, М. Л. Смульсон, П. Торренс, О. Є. Тунік та ін.) [3; 5; 7; 9; 10].

Значна увага наукової роботи приділяється змісту і дослідженню взаємозв'язку процесів соціалізації і творчого мислення: розмежування активної і пасивної соціалізації (Г. Алдер, Г. О. Балл, Г. С. Батищев, Н. Ф. Голованова, В. М. Дружинін, О. Г. Карпенко, Л. С. Смолінчук, В. Т. Ціба, В. С. Юркевич); виявлення соціальної творчості, соціальної креативності, соціальної обдарованості (Т. М. Балобанова, О. І. Власова, Л. Б. Єрмолаєва-Томіна, Е. Ландау, О. І. Ніколаєва, О. І. Кульчицька, Л. В. Попова, Р. О. Семенова, О. Ю. Тургенєва) [1-6; 10], як одного з критеріїв вдалої соціалізації особистості з високим творчим потенціалом.

Теоретичні пошуки також дозволили виокремити і довести існування процесів *творчої адаптації, творчої адаптованості*, що полягає у самозмінах і змінах, перебуваннях соціальних ситуацій на підставі незахисних адаптивних механізмів та створення умов для нової цілеспрямованої, продуктивної, творчої діяльності, яка приймається і позитивно оцінюється соціумом, тобто нова швидка й оригінальна адаптація до швидкоплинного навколишнього світу (А. А. Налчаджян, К. Роджерс, В. М. Ямницький) [10; 12] що, в свою чергу, дає підстави для існування поняття творчої соціалізації особистості, яке недавно з'явилося у вітчизняних (О. А. Туріна) і зарубіжних (Л. В. Коломийченко) дослідженнях. Суть процесу *творчої соціалізації* виражається у найвищому щаблі соціалізації людини в середовищі – активне входження особи у світ суспільства шляхом творчо-перетворюючої дії задля позитивної зміни в процесі освоєння традицій, норм і цінностей культури [10; 11].

Отже, варто погодитися з О. А. Туріною, що творча соціалізація особистості відбувається завдяки її індивідуальній творчій діяльності, яка реалізується під впливом притаманній певній епосі культури: зокрема художніх течій, стилів, мистецьких творів тощо [11].

Відтак, очевидним є те, що *творча соціалізація* відбувається за умови взаємодії двох явищ – *творчості і соціалізації*, кожне з яких має високий культурний потенціал із достатньо потужним

спектром адаптаційних механізмів.

Водночас варто наголосити на тому, що зміст та хід соціалізації значною мірою обумовлений особливостями вікового розвитку особистості.

Отож, на основі теоретичного дослідження було розроблено модель *творчої соціалізації особистості*, яка передбачає, що залежно від особливостей взаємозв'язку між соціально-психологічними (такими *складовими* соціалізації, як соціально-психологічна адаптація, фрустрація, соціальний статус, соціальне визнання, набуті творчі характеристики), психологічними (*складовими творчого мислення*: образного і вербального творчого мислення, оригінальності тематичної), соціально-демографічними (стать, вік) і соціальними характеристиками можуть мати місце різні *типи творчої соціалізації особистості* (О. І. Власова, М. Воллах, Н. Коган, В. М. Дружинін, В. М. Красновський, О. Лазурський, Е. Ландау, Р. Лірі, І. Г. Малкіна – Пих, В. О. Моляко, О. І. Ніколаєва, Н. І. Пов'якель, О. О. Реан, В. Т. Циба, В. М. Ямщицький та інші [2-8; 10; 12]).

Виділяють наступні типи творчої соціалізації особистості: 1) *соціально-нетворчо пасивний тип соціалізації* (низький рівень соціалізації і творчого мислення); 2) *соціально-нетворчо адаптивний тип соціалізації* (високий рівень соціалізації і низький рівень творчого мислення); 3) *соціально-творчо неадаптивний тип соціалізації* (низький рівень соціалізації і високий рівень творчого мислення); 4) *соціально-творчо проміжний тип соціалізації* (середній рівень соціалізації і творчого мислення); 5) *соціально-творчо успішний тип соціалізації* (високий рівень соціалізації і творчого мислення).

Запропонована типологія творчої соціалізації особистості дає змогу виявити і обґрунтувати такі її психологічні особливості, як (*соціальне визнання, соціальний статус, набуті творчі характеристики, соціальна адаптація, фрустрація, вербальне творче мислення, образне творче мислення, оригінальність тематична*). Так, за умови досягнення її високого рівня особистість адекватно, гнучко, швидко реагує на різноманітні зміни соціального середовища, пропонуючи саме той творчий продукт, який є необхідним в конкретній ситуації життєдіяльності і цінним для суспільства, до якого вона належить, і таким чином взаємодіє з ним крізь призму своєї творчої самореалізації.

Творча соціалізація має стадійний характер, детермінований віком, статтю. Оскільки особистість має декілька творчих злетів за своє життя: у самовизначенні, творчій реалізації і професійній спрямованості.

Таким чином, здійснений аналіз проблеми творчої соціалізації особистості дає змогу стверджувати, що її зміст і структура залежить від вікових особливостей особистості, базується на взаємозв'язку процесів соціалізації і творчого мислення та виявляється у: соціальній творчості, соціальній креативності як вищих формах соціальної активності особистості або суспільства; творчій адаптації як процесі змін, перебудові соціальних ситуацій на основі незахисних адаптивних механізмів.

Творча соціалізація особистості – це процес стійкої, загальної адаптації, який реалізується за допомогою незахисних адаптаційних механізмів психіки і призводить до систематизації, конструювання, інтегрування особистістю образу світу, супроводжується активізацією творчого мислення, що виявляється у майстерності, винахідливості, творенні нових і корисних продуктів діяльності.

Здійснене дослідження відкриває *перспективи* для подальшої розробки та вивчення проблеми *творчої соціалізації особистості* у різних вікових категоріях та у будь-яких соціальних сферах життя людини. Автор вбачає їх у розробці моделі психологічного консультування творчої молоді, а також у створенні програми підготовки шкільних психологів до надання психологічної допомоги дітям з проблеми творчої соціалізації у сучасному інформаційному суспільстві.

Література

1. Алдер Г. С. Q, или Мускулы творческого интеллекта / Гарри Алдер ; пер. с англ. С. Потапенко. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 496 с.
2. Власова Е.И. Социальная креативность в структуре интеллекта социально одаренной личности / Е.И.Власова // Психология одаренности. Проблемы, структура, показатели. Сборник статей. – К.: Киевская типография научной книги, 1996. - С. 82-91.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 1999. – 368 с.
4. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества : учебн. пособ. для вузов / Л. Б.
5. Кульчицька О. І. Соціальне середовище у розвитку обдарованості / О. І. Кульчицька //

Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 25-31.

6. Ландау Э. Одаренность требует мужества: психологическое сопровождение одаренного ребенка / Э. Ландау ; пер. с нем. А. П. Голубева ; науч. ред. рус. текста Н. М. Назарова. – М. : Академия, 2002. – 144 с.

7. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К. : Освіта України, 2007. – 388 с.

8. Реан А. А. Психология личности. Социализация, поведение общение / А. А. Реан. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2004. – 416 с. – (Мэтры психологии).

9. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник/ В. А. Роменець. – 2-ге вид., доповн. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.

10. Сторож О. В. Психологічні особливості творчої соціалізації старшокласників : дис. ...канд. психол. наук. : 19.00.01/ Олена Василівна Сторож. – К., 2011. – 358 с.

11. Туріна О. А. Культуротворчі чинники творчої соціалізації особи / О. А. Туріна // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 1. – С. 35–40.

12. Ямницький В. М. Психологія життєтворчої активності особистості : монографія / В. М. Ямницький. – Одеса : СВД Черкасов М. П. ; Рівне : РДГУ, 2004. – 360 с.